

ANDIMA ADISKIDEA

Txomin Peillen

Nola ezagutu nuen Andima?

Paristarra izan eta, hamar bat urtez familiaz kanpo, ez nekien euskaldunik bazenez, Parisen. Adiskideak ez nituen paristarrak, bretoiak baizik. Haien bidez, etxean aipatzen ez zen euskal nazionalismoaren berri, zerbait nekien. Behin, 1948.ean, *Ker-Vreizh* izeneko kultura etxean euskaldun kantariak etorri ziren. *Gernika* izeneko talde horretakoek esan zidaten, dantza eta kanta egiten zela Parisen Avenue Marceau, Eusko Jaurlaritzaren orduko ordezkartzan.

Jauretxe txiki horretan, ostegunez, dantzariak, eta kantariak biltzen ziren. Hara joan nintzen. Eta ez jakin nori zuzendu lehen solairuko bulego batean atea jo nuen; ez zen hor Gernikako bilera lekua, ez eta politika hitzaldi gela, baina atea ireki eta Andima Ibinagabeitia hantxe zegoen. Gizon adeitsu eta gurbila zen, pixka bat ordu arte ezagutzen nituen euskaldunak baino, esangura onean, kaletarrago.

Lehen ikasbidea?

Lehen ezagutzaldiaz beti gogoratuko naiz. Frantsesez zuzendu nintzaion. Hark euskara nekienez galdetu. Nik ulertzen bai, baina ez hitz egiten ondo. Bazuen bi urte berriz zubereraz berba egiten hasi nintzela. Esan nion folkloreak adina interesatzen ninduela euskal nazionalismoak. Hark esan zidan

euskara ikas ezazu lehenik hitz egiten eta idazten eta gero beharbada, abertzale edo patriota izanen zara.

Beraz, euskararen maitasuna, han eta orduan, erakutsi zidan. Nahiz eta pertsona trankila, patxadakoa izan, argi zen Andimak hitza jaten zuten traido-reak eta ekonomia eta karrera arazoez gidatu faltsuak ez zituela gogoko, hala nola hainbeste *basque-français* abertzale eta *vasco-espagnol* nazionalista.

Marceau hiribideko etxe eder hartan ikasleak ere biltzen ziren. Behin abertzaletasuna gai izan zen, baina faltsukeriarik gabe, Mathieu, Mixel eta Nikolas Intxauspek aitortu zuten ez zirela abertzale, abertzaletasunak ez omen

baitzion ezer ekarriko euskal ekonomiari. Andimarentzat horiek errespetarriago ziren, abertzale faltsuak baino.

Andimak gonbidaturik, Aberri Egunera joan nintzen. Agirrek bost minutuz euskaraz eta ordu erdi gaztelaniaz hitz egin zigun. Ondotik, ezagutzen ez nuen Alderdiaren Ereserkia kantatu zen, baina denak isildu ondoren ez nuen, han gaztelaniaz baizik berba egiten entzun eta Andimak orduan esan zidan

horiek ez dira abertzaleak, erdaldun nationalistak baino.

Berehalaxe euskarazko bizpahiru klase eman zizkidan, baita Lopez de Mendizabalen gipuzkera osotua ikasteko ikasbidea ere. Oroitzen naiz urte hartako neguan, 1948.ean, Lizeoko irakasle baten zain ginelarik, Jakes Moal bretoi lagunak frantsesera itzuli zidala *Soldadoaren Mendi Gabota*, bretoietik eta nik euskaraz jarri. Hau izan zen nire lehen euskal testua.

Handik ia bi urtera, Jon Mirande Andimaren bitartez ezagutu genuen anaiak eta biok. Andima zoritxarrez, joan zitzaigun baina pare bat urtez, gero gordeko dugun ohitura bat hartu genuen, bataren edo bestearen ordezkartizan larunbat arrastirietan, hilean behin, biltzea. Bakoitza zetorren bere idazlantxoekin; Mirandek olerkiak irakurtzen, nire prosa kritikara eskaintzen eta Andima aholkulari.

Andimak eman zizkidan eleberri batzuk *Ekaizpean*, *Joanixio* eta *Bizia garratza da*. Orduan, Mirandek bere idazlan ederrenak 1948-1953. urte horietan idatzi zituen, eta biok gipuzkera osotua imitatzen zuen hizkuntza batean idazten jarduten genuen. Andimak, bizkaitar izanik gogoz kontra bide hori hartu zukeen, baina aspaldian hartu, zeren gerraurreko batzuek «giputz» izena eman baitzioten eta bere hitzez Parisen 1953.ean idatzia:

Gainera gipuzkera osotuan pulunpatua nintzenean ere, kosta zitzaidan ene Bizkaiko euskarari uko egitea.

Bagenekien Andima kristau zintzoa zela eta geroztik pentsatu dut ez zuela fedegabez jesuitetan apaiztea utzi. Ez zen batere haserretzen gure sakrilegioak irakurtzen genizkionean. Hark zioen literaturan denetarik behar dela. Euskal Literaturari bere sakristau usaina kendu behar zitzaiola. Ez nuen inoiz entzun, ez eta irakurri Andimarengandik gure ideien kritikarik. Izipiritu zabal hori, bere jesuiten artean ikasitakotik zetorkeen, ikuspegi hori jesuita batzue-na izan zen, hala nola Zaitegirena, kristau ez ziren idazleei *Euzko-Gogoa* ireki baitzieten. Halatan ere jendetasunez gazteago ginen Peillen anaiak tratatzen gintuen. Lehen elkarri idazten baikenion, telefonoak uzten ez dituen oroitzapenak baditugu, hala nola behin Miranderi idatzi zion ez zizkigutela gauza batzuk aipatu behar guri, Peillen anaioi, zintzoegi omen ginelako. Halaber, Huitzin Orixeri omenaldia egin zitzaionean bakarrik jakin nuen Andimak ezkutatu zidana, alegia Jesuitetan apaiz egitekotan gertatu zela. Parisen zegoela, Andimak aita abertzalea eta ama maitagarria zizkigun aipatzen eta bere buruaz askoz isilago zen.

Andima maitagarria

Zelango poza gurasoena esaten nienean Andima gonbidatu behar genuela. Eurentzat familiakoa bezala zen: egia da amaren aldeko Etxekopar lehen-gusuaren antza handia zeukala, eta bestalde kaletar manera onak zituela; gainera, gurasoek haren euskara ulertzen zuten eta aita, euskaldun erdalzale genuena, apur bat euskaltzaletu zuen. Behin Guatemalako hiri nagusitik, 1954.eko azaroaren 14an idatzi zigun:

*Txomin eta Robert Peillen' tarrei
Paris'en*

Ene aspaldiko adiskideak,

Ez zaituztet oraino ahantzi, nahiz eta ixillaldia behar baino luzeagoa gertatu. Ala ere, sarri ene gogoan ukan zaituztet anai biok eta zuen buraso maitagarriak. Aldi huntan bereziki are gogoanago izanen zaituztet, urbiltzen ari zaizkigun Eguberriak direla bide. Bai Eguerri gaua, bozkariozko gaua dio zuen zuberotar kantikak, bainan ez dut uste aurtengoak bozkario aundirik ene biotzari ekarriko dionik. Aberritik urrun, adiskide maiteengandik urrunago... Ez da errez, ez noski, ene barne au poztuko. Bortxatuko naiz Paris' ko Eguerri goxoen oroitzapena nolarebait berrituz, ene biotz au alaitzen.

(...) Urrentzera noa, ez ordea, agur bero bat zuei eta zuen buraso maitagarriei igortzeko.

Aita, Andimaren urte berean hil zitzaigun, 1967.ean; aita lehenik eta orduan adiskidantza horren oihartzun bizia gutun batean irakur daiteke:

Caracastik Orrillak 2. 1967

Ene adiskide maitea

Atzo iaso nuen zure agorrilaren 19.ekoa eta iruzpalau egun lehenago Jonen geroagokoa berri samin batekin: zuen aita ila zela alegia. Eztakizu ondo zer nolako atsekabe aundia eman zidan berri goibel orrek. Bai biziki maite nituen eta ditut zuen gurasoak eta inoiz eztitut ahantziko zuen artean eman nituen ordu goxoak: zuen aita zenaren irudia beti daukat present, baita aren erran pullitak ere.

Eta orain denok utzi gaitu. Bai, erio aspaldi dabilkigu inguru-inguru adin batera eldu geranoi, eta gure ordua ez daiteke urrutiegi. Zuen amari elaraziko al dizkiotzu ene doluminok, baita Robert anaiari ere; eta bakerik ederrenean bego zuen aita maitea zena.

Andima adiskidea

Garai hartan euskaldun idazlegoa txikia zen eta elkar ezagutzen eta politika iritzien gainetik, adiskidetzen ginen; ez zen alderdirik eta orain bitxi lite-

keena, orduan Andima adiskidetu zen bere ideiake ez ziren Txomin, Jon Mirande, Koldo Mitxelena, Aingeru Irigaray, Jon Etxaide eta besterekin. Gauza bat, ordea, argi zen denak antifrankista ginela (Miranderentzat Franco ipurxuri ergela zen) eta hor ez geneukan eztabaida gairik.

Inork ez dizkigu adiskidantza horiek hautsi, nahiz batekin edo bestearekin adiskide izan garelako, gaurko abertzale hotsezko bat edo beste, nire zikintzen ibili. Hil zitzaizkidan adiskide guztiak bizirik baleude, erantzungo luke bere teilatua kristalez duenak ez dezala auzokoari harririk bota.

Andima kristaua izan arren ez zuen bekatuaren zer hori gehiegi onartzen ez eta garai hartan apaizek baino gehiago prakadunek erakusten zuten azalezko sexuaren aihar edo ezinikusi hori, nahiz atzean jende haiek zernahi praktikatatu.

Andimak, begi gaiztoz ikusten zuena zen sexu zapalkuntza euskal munduan eta abade batzuen zentsura; horregatik gustuko zituen Jon Miranderen olerki erotikoak eta kantu herrikoiak (Andimarekin parranda egun batez ikasi genuen k.k.ren himnoa). Bestalde erotika zela-eta Lafitte, Chabagno eta Mokoroaren inkizizioei erantzun zien, eta Mirandek Nemesio Etxanizen, Salvatore Mitxelenaren, Jokin Zaitegiren onepenak jaso.

Ez zen, ordea, bereizi sexua erakusten dituenetarik; halere gipuzkoar andre amorantea, ezkongabea, eduki zuela jakin nuen; hernaniarra zen, Parisen bizi zen, eta andre hark esan zidan zeinen deitoratzen zuen ez Venezuelara joana, gizon goxo harekin bizitzera.

Orduan, ez genuen sosik, Andimak, ordea, Miranderekin gonbidatzen gintuen Natibitate aldean, kabarete batera, espainol edo jazz kabaretera. Behin halako lekuan flamenko dantzari neska ederrek dantzan jarduten zuten. Eta tarte batean, Andimak esan zuen «*horiekin zer gauzak pasa nitzakeen*» eta dantzariak, Bermeokoak baitziren, «*zugaz ez*». Andimari gustatzen zitzaion ongi jatea eta edatea, baina ez zen Mirande bezala mozkortzen. Despedida egin genuenean *Invalides* aldean, hango parkean Andima, Jon, Robert anaia eta laurok lerroan jarri ginen eta belarrean ur soberakina utzi, Napoleon diktadorearen desohorez.

Beraz, Andimak bizia maite zuen, maiteegi apaiz izateko beharbada, baina horretan ere zuzena eta zintzoa izan zen. Horregatik Harengandik hartu nuen azken karta adierazgarria zen: bazekien garaiko medikuntzarekin ez zuela iraugo, orduan, ezpaiztiren koronariak halaxe aldatzen. Hona, gure aitaren heriotza aipatzen duen hartan zer idatzi zidan:

(...) Gainera bi ilabeteen ondo-ezik nago, lanera gabe, biotzeko minez, koronaria delakoaren ersturaz. Aspaldikoa dut eritasun hori, bainan oraingo huntan bestetan baino gogorkiago jo nau».

Andimaren herrimina

Nahiz Guatemalan, nahiz Venezuelan Euskal Herriaren ametsetan zen benetako abertzale eta euskaltzale sutua zena. Gutun askotan darabil gaia:

Guatemalatik 1954.eko azilaren 14an

Eremu auetan bada ikusgarririk, bainan ni asperturik nago. Gure Euskal Herria milla bider ederragoa da, txiroago izan arren...

Handik zazpi urtera 1961.ean, honela Venezuelatik idatzi zidan:

Zenbatetan damutu zaidan Europa maitea bazterrerat utzia. Lurralde auetara nintzanez gero usu erabili oi dut buruan Monroek esana: «Ameriketa amerikarrentzat». Ori baino egia galantagorik gizon orrek ez zuela esan uste dut, bere bizi guztian. Bai Ameriketa amerikarrentzat, ez guretzat geure erri doakabea biotzetik maite dugunontzat. Nere bost zentzuak antxe dauzkat jarriak beti, aberrira noiz egaldatuko erpai. Baina egun ori zeru zola sakonean urrunago eta urrunagotzen ari zaidala dirudit izarbel its baten pare. Noiz eten ahal izango ote ditut lur oni lotuta nadukaten lokarri ilaunak? Ez iakin.

Caracastik bagilak 25-1957.eko gutunean berriz honela idatzi zuen:

Nun da gure Europa ederra? paregabeko Europa? Ez dago lurralde ori bezalakorik mundu zabalean. Alper dukete esan Ameriketak Ameriketak... Naiago dut milla bider gure Europa zaharra bere aje ta eritasun guziekin. Bada oraindik mundu ontan dirua baino garaiago dan zerbait, Ispiritua, alegia... Eta emen gaindi ez duzu orko ispiriturik aurkituko, eta dirua nekez...

Hil zen urtean, irakasle lan eskaintza egin nion Parisen, Europara itzuli zedin, ezen bere erantzuna baizik ez baitzait gelditzen, eskerrak emanez. Hil zen urtean bidali zidan gutunean dio:

Caracastik urrilak 2-1967

(...) eta eskerrik aunitz egiten didazun eskeintza ederraren alderako. Egia esan, orrako gurari aundiz nago, Euskalerriratzeko, gogo bizian alegia. Baina oraindik oztopo aundiak ditut nire Aberrian sartu ahal izateko. Gezurra dirudi baina ogei urtez gero ere, ez dituzte nere egintza miragarriak ahantzi. Dena den, bortxatuko naiz datorren urtearekin zuek ikusteko, eta mementu batzuez baino ezpadare, gure Paris'ko batzarrak berritzeko.

Andimak, aipatzen zuen, datorren urterik ez zen izan, ez zen anaitasun bilerarik izan, urte berean utzi gintuen. Bai Andima Ibinagabeitia ezagutzearekin, benetako euskaltzale eta benetako abertzale batekin topo egin nuen.

Andima Ibinagabeitiaren gorputza Caracasen egon zen, baina garrantzitsuena, haren arimaren oihartzunak, euskal letretan entzunen ditugu... euskara bizi daino.